

**Невенка В. Јанковић\***

Универзитет у Нишу  
Филозофски факултет  
Департман за немачки језик и књижевност  
<https://orcid.org/0000-0002-7914-1214>

**Катарина З. Стаменковић**

Универзитет у Нишу  
Филозофски факултет  
Департман за немачки језик и књижевност  
<https://orcid.org/0000-0001-5591-5070>

## ДИЈАХРОНИЈСКИ РАЗВОЈ МНОЖИНСКОГ МАРКЕРА *-ER* У НЕМАЧКОМ ЈЕЗИКУ

Предмет овог рада је преглед развоја множинског маркера *-er* у дијахронијској перспективи. Множински маркер *-er* који порекло води од суфикса за творбу основе именица индоевропске *-es/-os* класе претрпео је значајне фонолошке, затим и морфолошке промене на свом путу ка граматикализацији. У раду је генеза множинског маркера *-er* илустрована на примеру парадигме именице средњег рода *Latte, n.* У уводу рада разматрају се дефиниција, порекло и развој множинских маркера у немачком језику, након чега се анализира индоевропска деклинација именица, с посебним фокусом на структуру именица и значај суфикса за творбу основе у формирању деклинационих парадигми и класификацији именица. У периоду германског језика некадашњи суфикс за творбу основе *-es/-os* доживео је значајне промене, прешавши у *-iz/-az*, чиме је започео процес његове редукције. Под утицајем Вернеровог закона он еволуира у *-ir*, што је додатно обликовало нови систем деклинације. Највећа пажња поклања се развоју *-er* маркера у кључном периоду старовисоконемачког у ком некадашњи наставак за творбу основе бива граматикализован у граматичку морфему и реанализиран у ознаку множине. У периоду рановисоконемачког језика долази до наглог раста продуктивности маркера који се показао као практично средство за јасно разликовање броја након којег је уследио и пад његове продуктивности. Иако је непродуктиван, маркер *-er* и данас је важан део морфолошког система немачког језика.

*Кључне речи:* морфологија, историја немачког језика, множина, граматикализација

### 1. Увод

Овај рад бави се пореклом и развојем једног од морфолошких маркера који у немачком језику означавају множину именица. Маркер *-er* сматра се важним јер је први маркер који је служио искључиво за обележавање множине. Да бисмо прецизније разумели шта се подразумева под маркером, ослонићемо се на дефиницију

---

1 nevenka.jankovic@filfak.ni.ac.rs

коју даје Вурцел (VURCEL 2001: 60): „Маркер је формална, односно морфолошка или синтаксичка симболизација (кодирање) најмање једне граматичке категорије.” Једна од граматичких категорија која је кодирана маркерима је категорија броја (нем. *Numerus*). У немачком језику множина именица може бити означена на више начина: додавањем наставака (нпр. *Bild – Bild-er*), модификацијом основног вокала речи одн. прегласом (нпр. *Vogel – Vögel*), комбинацијом наставка и прегласа (нпр. *Stuhl – Stühl-e*). У случају да именица у множини задржава исти облик као у једнини, множина се зарад дистинкције броја мармира чланом (нпр. *das Fenster – die Fenster*).

Према Вегенеровој (VEGENER 2005: 86) типични извори за маркере множинне укључују именице са колективним значењем, личне заменице, бројеве и квантификаторе. Према претпоставкама теорије граматикализације, маркери множинне развили су се из самосталних лексичких елемената у граматичке морфеме.

Множински маркер *-er* настао је као резултат сложеног процеса који укључује морфолошке и фонолошке промене које су се одвијале од индоевропског преко старо-, средње-, ранонеровисоконемачког до савременог немачког језика. Овај процес започео је, наиме, фонолошким променама у именичким парадигмама, услед којих је дошло до морфолошке реанализе. У периоду старовисоконемачког суфикс за творбу основе *-ir*, семантички празан елемент, реанализом је реинтерпретиран као маркер категорије. Истовремено реанализа је значила и граматикализацију, што значи да лексичка јединица постаје граматичка. Као резултат, настаје прва деклинациона класа са одвојеним маркером множинне, независним од маркера падежа (VURCEL 1992: 285).

Као једна од најјучљивијих појава у развоју нововисоконемачке деклинације именица, развој множинске флексије индоевропске *-es/-os* класе и њено постепено ширење на друге категорије именица одавно је привукао пажњу лингвистичких истраживања. Јакоб Грим је, како тврди Гиртлер (GIRTLE 1912: 492), био први који је у својој граматизи<sup>2</sup> описао целу класу и дао прецизно објашњење о њеној снази.

Множински маркер *-er* води порекло од суфикса за творбу основе *-es/-os* индоевропске деклинационе класе која је обухватала именице средњег рода (в. BRAUNE 2004: 188; VEGENER 2005: 87; GALAK 2019: 95). Своју паралелу он има у латинским речима попут *genus – generis* које са индоевропског становишта припадају *-es/-os* основама. Ова индоевропска класа именица у старовисоконемачком под називом *-iz/-az* класа била је мала и обухватала је заправо мање од десетак збирних именица углавном везаних за пољопривреду. Такозваној „класи кокошиња” (нем. *Hühnerhofklasse, f.*) припадале су углавном лексеме за младунчад домаћих животиња: *lamb, kalb, (h)rind, huon, farh* (BRAUNE 2004: 197). Циљ овог рада је да се истражи и објасни порекло и развој множинског маркера *-er* у савременом немачком језику и да на примеру именице средњег рода *Lamm* покаже које је морфолошке и фонолошке промене доживео кроз време.

Како бисмо дубље разумели развој множинског маркера *-er* потребно је да се осврнемо на деклинацију именица и структуру речи у индоевропском прајези-

2 Grimm, Jakob. *Deutsche Grammatik 1819–1826*

ку.

## 2. Структура индоевропске деклинације именица

Како Шмит и др. (ŠMIT i dr. 2013: 34) истичу, методом компаративне реконструкције, која је развијена у 19. веку, могуће је реконструисати кључне аспекте индоевропског прајезика од раних фаза развоја појединачних језика. Једна од категорија која је могла бити реконструисана су именске речи одн. њихове флективне категорије. Наиме, именице, придеви, заменице и делимично бројеви у индоевропском језику имали су категорију рода, броја и падежа.

„На основу архаичног стања у санскриту, грчком, келтском, германском и словенском у ие. језицима реконструисана су првобитно три рода: мушки, женски и средњи” (STANIŠIĆ 2019: 222). Категорија броја састојала се од једнине, множине и двојине, која је према Станишићу (STANIŠIĆ 2019: 224) најмлађа, јер представља обележену врсту множине. Суфикси за обележавање множине у индоевропском су *-es* и *-ə₂*<sup>3</sup> (VERNER 1969: 106). Правила за расподелу суфикса множине била су једноставна: за мушки и женски род користио се *-es*, за средњи род *-ə₂*. Падежни систем индоевропског прајезика обухватао је осам падежа: номинатив, вокатив, акузатив, инструментал, датив, аблатив, генитив, локатив.

Структура речи била је сложена и, уз неколико изузетака, све индоевропске речи биле су флективне, формиране извођењем и слагањем, а обликоване прозо-дијским обележјима као што су превој и акценат (STANIŠIĆ 2019: 221). Реч у индоевропском прајезику састојала се од три дела: 1) корена који је носилац основног лексичког значења; 2) суфикса који модификује значење корена; 3) наставака за облик који су носили граматичке информације о роду, броју и падежу. Корен и суфикс чинили су основу речи.

индоевропски. *h₁éku-o-t* (ведски *ásvat*, сīтароірчки *h₁rpon*, латински *equit*) „коњ” (акузатив једнине):

\**h₁éku-* = корен („коњ”); *-o-* = *ī*ематіски вокал (суфикс са нејединственом функцијом); *-t* = настіавак за облик (акузатив једнине м./ж. рода). (ŠMIT i dr. 2013: 36)

За суфиксе који су са кореном творили основу речи у германистичкој литератури употребљавају се називи *ī*ематіски вокал (нем. *Thema, n.*) (PAUL 2004), *ī*роширење корена (нем. *Wurzel-Erweiterung, f*) (KERN, CUT 1977), али најчешће суфикс за *ī*ворбду основе (нем. *stammbildendes Suffix, n*) (DE BOR, VIŠNJEVSKI 1973; ZONDEREGGER 2003; KIRŠNER 2008; KLAJN I DR. 2018).

Суфикси за творбду основе код индоевропских именица како истиче Киршнер (KIRŠNER 2008: 72) остају непромењени без обзира на падеж или број (осим у случају превоја), док категорија рода утиче само посредно на њихов облик, јер не постоји јасна расподела према роду. Исти вокалски елементи појављују се код речи различитих родова: *-i-* код именица мушког и женског рода, *-o-* код мушког и средњег (в. KERN, CUT 1977: 77). Осим тога ови суфикси имају битну улогу у фор-

3 Вернер је упоређујући именице из старовисоконемачког у номинативу множине (разврстане према традиционалним граматикама као вокалне *o-*, *a-*, *i-* деклинације и као консонантске *n-* и *s-* деклинације) са њиховим индоевропским реконструкцијама дошао до закључка да суфикси *-es* и *-ə₂* они који носе функцију множине, без утицаја других фактора.

мирању деклинационе парадигме, јер пружају информације о врсти деклинације: нпр. индоевропска. реч *\*dhogh-o-s* у којој суфикс *-o-* носи не само семантичке информације него означава и деклинациону класу. Суфикси за творбу основе служе као критеријум за поделу именица у класе, што је примењиво и на германске језике и њихове старије језичке фазе (KIRŠNER 2008: 72). Према традиционалној морфологији (уп. KINLE 1969) можемо разликовати осам деклинационих класа именица: 1) коренске – СТО<sup>4</sup> :  $\emptyset$ ; 2) о-основе – СТО : *-e/-o*; 3) а-основе – СТО: *-a*; 4) i-основе – СТО : *-ei/-i*; 5) u-основе – СТО: *-ou/-u*; 6) n-основе – СТО: *-en/-on*; 7) es-основе – СТО: *-es/-os* и 8) er-основе – СТО: *-er/-r*.

Класа именица es-основе са суфиксом за творбу основе *-es/-os* била је потпуно изграђена у индоевропском прајезику (de BOR i VIŠNJEVSKI 1973: 75). Ова деклинациона класа заснивала се на двосложним именицама средњег рода es-основа, које су биле еквивалентне грчким и латинским речима као што су  $\gamma\acute{\epsilon}\nu\omicron\varsigma$  и *genus* (Paul 1968: 23).

### 3. Развој множинског маркера *-er* у германском

Као резултат учвршћивања акцента на првом слогу речи долази до слабљења и редукције крајњих слогова речи које даље доприноси распаду богатог система морфолошких облика у индоевропском. Једна од последица ових прозодијских и фонолошких промена је смањење сложености деклинације и губљење одређених морфолошких облика.

Од осам падежа остало је само четири у германском: долази до сливања вокатива са номинативом; аблатив, локатив и инструментал фузијом постају датив или се изражавају помоћу предлога. Такође нестаје и дуал (RADOVIĆ 1975: 57). Како истичу Керн и Цут (KERN i CUT 1977), Киршнер и Галак (KIRŠNER 2008; GALAK 2019) у структури именице долази до велике промене. Суфикс за творбу основе и наставак за облик се на крају речи спајају у један елемент, чиме се трочлана структура своди на двочлану. Информације о броју и падежу налазиле су се у другом елементу, тзв. портманто морфему (нем. *Portmanteau-Morphem*, n).

ие. *\*dhogh - o - s* > *īerm. \*dag - az* (номинатив једнине)

ие. *\*dhogh - o - m* > *īerm. \*dag - a* (акузатив једнине)

ие. *\*dhog - o - es* > *īerm. \*dag - os* (номинатив множине)

Примерима из парадигме germ. именице *dagaz* Киршнер (KIRŠNER 2008: 73) указује на то да суфикс за творбу основе више не функционише као самостални елемент, већ у неким облицима, попут акузатива једнине, преузима улогу означавања броја и падежа. Тако се може претпоставити да су изгубили своју првобитну функцију. Ови суфикси више нису присутни у целој парадигми као што је био случај у индоевропском прајезику. Са дефункционализацијом и редукцијом суфикса за творбу основе нестаје и семантичка мотивација за формирање деклинационих класа (2008: 73). Фузија суфикса за творбу основе и флективног наставка утицала је на и промену ие. суфикса за обележавање множине  $\text{ə}_2$  у  $\bar{a}$ . Аналогна замена  $\text{ə}_2$  са  $\bar{a}$  у речи *kerdōn-*  $\text{ə}_2$  према узорку *urdh-o-*  $\text{ə}_2$ /*urdh-ā* такође показује да је у *urdh-ā* суфикс *a*, који укључује СТО и флективни наставак, функционисао као ознака за

4 Скраћеница СТО означава суфикс за творбу основе (нем. *stammbildendes Suffix*).

номинатив множине (VERNER 1969: 107).

Број деклинационих класа се под утицајем рода са осам повећава на тринаест. Основни типови деклинационих класа у германском према Рамату, Крахеу и Маиду (RAMAT 1981, KRAHE i MAID 1969) су : 1) вокалске основе (*a-*, *ja-*, *wa-* класа, *ō-*, *jō-*, *wō-* класа, *i-* класа, *u-* класа), 2) консонантске основе (*n-* класа, *r-* класа, *nd-* класа, *iz/az-* класа, коренске именице).

Све промене у систему именица које почињу у овом периоду постају видљиве тек у старовисоконемачком језику. Тенденција ка успостављању морфолошких правила савременог немачког језика већ се назире будући да се класификација именица више не врши на основу суфикса за творбу основе, а у појединим случајевима избор аломорфа уловљен је родом (в. GALAK 2019: 93).

У германском индоевропски суфикс *-es/-os* прелази у *-iz/-az* и присутан је у целој парадигми као други елемент одн. суфикс за творбу основе у трочланој структури речи; после њега на финалној позицији следи портманто морфем.

|               |                      |               |                       |
|---------------|----------------------|---------------|-----------------------|
| Sg. Nom./Akk. | * <i>lamb-iz</i>     | Pl. Nom./Akk. | * <i>lamb-iz-o</i>    |
| Gen.          | * <i>lamb-iz-aza</i> | Gen.          | * <i>lamb-iz-om</i>   |
| Dat.          | * <i>lamb-iz-ai</i>  | Dat.          | * <i>lamb-iz/omoz</i> |
| Inst.         | * <i>lamb-iz-u</i>   |               |                       |

Парадигма именице *lamb* (*Lamm*) у њерманском њреузетја из (KIRŠNER 2008: 84)

Као што се може видети из парадигме, у номинативу и акузативу једнине именица нема морфем за означавање броја и падежа, јер су према Кишнеру (KIRŠNER 2008: 84) ови падежи тако јаче изложени редукцији ненаглашених слогова, што ће у следећој историјској фази немачког језика довести до отпадања суфикса за творбу основе *-iz* (\**lambiz* > *lamb*). У германском је он и даље присутан у свим облицима парадигме. Именице још увек имају трочлану структуру (VURCEL 1984: 445). Због сличности облика номинатива и акузатива једнине са *a*-основама (које чине именице средњег рода) долази до преласка именица *s*-основа у *a*-класу.

Под утицајем Вернеровог закона долази до преласка звучног спиранта [z] у сонорант [r], тако да се суфикс за творбу основе *-iz* развија у облик *-ir*. Иако већина речи напушта своју консонантску деклинацију и прелази у већу *a*-класу, Брауне (BRAUNE 2004: 188) наводи да су још у дативу једнине *chalbire*, генитиву *rindares*, у топониму *Kelbirisbach*, *Pletirspah* остали очувани трагови ове старе деклинације.

#### 4. Развој множинског маркера *-er* у старовисоконемачком

Старовисоконемачки језик са морфолошке тачке гледишта представља најзанимљивију фазу. Обиље "пуних" вокала у ненаглашеним слововима на крају речи омогућава јасније разликовање падежа, рода, броја и начина (ŠTEDJE 2007: 95); услед тога дошло је до појаве разноврсних флективних наставака именица. У овом периоду (иако је већ била присутна у германском) јача тенденција скретања од синтетичке ка аналитичкој структури језика која је праћена постепеним разграђивањем сложених синтетичких облика.

Једна од иновација старовисоконемачког периода је настанак одређеног члана као нове врсте речи. Деклинација именица у старовисоконемачком разли-

кује три рода (мушки, женски и средњи), два броја (једнина и множина) и четири потпуно развијена падежа (номинатив, генитив, датив и акузатив). Инструментал је одбачен до 10. века и замењен је предложним конструкцијама са *durch*, *mit* и *von*. Даље смањење деклинационих облика постигнуто је спајањем номинатива и акузатива:

гот. *dags* (номинатив једнине), *dag* (акузатив једнине), *dagôs* (номинатив множине) и *dagans* (акузатив множине); у старовисоконемачком облик *tag* је исти за номинатив и акузатив једнине, а облик *taga* за номинатив и акузатив множине (в. BRAUNE 2004, 182–217).

Према Браунеовој подели (в. BRAUNE 2004: 183) у старовисоконемачком разликујемо две групе деклинација: јака (вокалске основе) и слаба деклинација (консонантске *n*-основе). У вокалску групу, која се од времена Јакоба Грима назива и јака деклинација, спадају *a*-, *ō*-, *i*- и *w*-деклинација. Међу сугласничким деклинационим класама, најодимнија је *n*-деклинација (Ј. Грим: слаба деклинација). У старовисоконемачком су прилично добро очуване *r*- и *l*-деклинација. Од првобитних коренских именица остали су само трагови (в. BRAUNE 2004: 215–217). Мање класе (*iz*-/*az*-основе, *u*-основе, *nd*-основе, коренске именице) прелазе у веће класе, док неки њихови представници настављају да постоје као изузеци (GALAK 2019: 93).

На путу ка старовисоконемачком нестали су у једнакој мери наставци за означавање множине *-es* и *ā*. Иако се у овом периоду још увек не може говорити о правим ознакама за множину (осим *-ir* > *-er*), данашњи множински наставци могу се уочити у деклинационим класама именица. Брауне (2004: 184–217) у деклинационим класама старовисоконемачких именица наводи следећих 6 наставака у номинативу множине (*-ø*, *-a*, *-e*, *-i*, *-un* и *-ir*). Период старовисоконемачког обележен је појавом прегласа, фонолошке промене која има кључну улогу у даљем развоју система деклинације именица (KERN, CUT 1977: 85).

Већ у предстаровисоконемачком периоду суфикс *-ir* губи се из вишесложних речи, због чега се унутар исте парадигме налазе облици са и без овог суфикса, а његово присуство је и даље фонолошки условљено; *-ir*, како истиче Вегенерова (VEGENER 2005: 87), не може стајати сам на крају речи.

|                |                     |                |                     |
|----------------|---------------------|----------------|---------------------|
| Sg. Nom./Akk.* | <i>lamb</i>         | Pl. Nom./Akk.* | <i>lamb-ir-u</i>    |
| Gen.           | * <i>lamb-ir-as</i> | Gen.           | * <i>lamb-ir-o</i>  |
| Dat.           | * <i>lamb-ir-a</i>  | Dat.           | * <i>lamb-ir-um</i> |
| Instr.         | * <i>lamb-ir-u</i>  |                |                     |

Парадигма именице *lamb* у предстаровисоконемачком преузетиа из (KIRŠNER 2008: 84)

У парадигми се уочава присуство суфикса *-ir* у свим падежима у једнини и множини, осим у номинативу и акузативу једнине. Парадигма именице више није систематична. Суфикс *-ir* је заправо суфикс за творбу основе, индикатор деклинационих класа и у германском језику имао је функцију означавања рода и деклинације. У овом моменту долази до морфолошке реанализе. Будући да се *-ir* више не појављује свим облицима именице, он, како тврди Вегенерова (VEGENER 2005: 87) не може више бити протумачен као суфикс творбене основе одређене деклинационе класе; он нема више функцију и семантички је празан. У раном старовисо-

конемачком је суфикс *-ir* због своје конзистентности у множини реанализиран као ознака за множину (ŠČEPANIAK 2011, KIRŠNER 2008, VEGENER 2005). У генитиву, дативу и инструменталу једине, међутим, оваква интерпретација није могућа, јер се *-ir* овде фактички може сматрати само елементом без значењске кореспонденције (VURCEL 1992: 283). Облици генитива, датива и инструментала једине, како даље Вурцел у својој студији *Morphologische Reanalysen in der Geschichte der deutschen Substantivflexion* из 1992. тврди нису ”добри” морфолошки облици, јер су високо маркирани. Као такви, они имају тенденцију ка смањењу маркираности<sup>5</sup> (нем. *Abbau der Markiertheit*). Одатле произилази морфолошка промена. Високо маркирани облици генитива, датива и инструментала једине који садрже семантички празну морфему (*-ir*) замењују се мање маркираним облицима *lamb-es*, *lamb-e*, *lamb-u*. Суфикс *-ir* уклоњен је само из једине, у множини је присутан уз флективне наставке *-o* и *-im*.

Иако је за фазу старовисоконемачког карактеристична двочлана структура именица, реанализом суфикса *-er* као маркера множине именица опет има трочлану структуру. После основе следе информација о броју, а затим о падежу. Ова класа именица у старовисоконемачком постала је јединствена, јер представља једину деклинациону класу у историји немачког језика која показује одвојено информације о броју и падежу у трочлавној структури (KIRŠNER 2008: 85). На тај начин започиње процес познат у историји немачког језика као *йрофилисање броја* (нем. *Numerusprofilierung*, f) који карактерише немачки језик чак до савременог доба. У неким студијама (NIBLING i dr. 2017; ŠČEPANIAK 2011) у старовисоконемачком се у парадигми именице *lamb* појављује преглас (у генитиву и дативу једине и целој множини); Пошто је стари суфикс за творбу основе *-ir* изазивао преглас, у парадигми се уочавају две варијанте лексема са различитим основним вокалом, расподељене између једине (*/lamb-/*) и множине (*/lamb-/*) што још више доприноси јаснијем обележавању категорије броја. Међутим, преглас према Вурцелу (VURCEL 1992: 284) још увек није маркер множине, јер је и даље фонолошки условљен. Преглас је у овом случају обавезна пропратна појава суфикса *-ir* и уз то редувантан (VEGENER 2005: 88).

#### 4.1. Реанализа и граматикализација суфикса *-ir*

Реанализа суфикса *-ir* као маркера категорије броја истовремено је значила граматикализацију. Маркери за множину могу се према Шчепаниак (ŠČEPANIAK 2011: развити од лексичких речи тј. речи са колективним значењем. Еклатантан пример тога је кинеска реч *теп* (класа) која се користи као множински маркер нпр. код личних заменица: *wo- ja- woten* (ми). Леман (LEMAN 1995: 57) наводи бројеве и квантификаторе као речи из којих се могу развити множински маркери. Међутим, немачки језик за творбу множине користи неку врсту рециклирања већ постојећег материјала који је изгубио своју функцију; Лас (LAS 1990: 81) овај бесмислени елемент назива *junk*. У случају множинских маркера, део именице који је

5 Према теорији маркираности природне морфологије један од кључних фактора природне граматичке промене је смањење маркираности (Мајерталер 1981: 2; Вурцел 1984, 1988: 490). То је процес у коме језички систем тежи поједностављењу тако што уклања сложене, „обележене” облике, и замењује их мање обележеним, једноставнијим облицима.

изгубио значење добио је граматичку функцију. Нејасни део структуре речи (нпр. *-ir* у *lamb-ir-o*) подвргнут је граматикализацији. Према дефиницији Куриловича (KURILOVIČ 1965: 52) граматикализација се састоји од „проширења опсега морфеме која напредује од лексичког ка граматичком или од мање граматичког ка више граматичком статусу”. Према поставкама теорије граматикализације множински маркер *-er* развио се од независног лексичког елемента *-ir* у граматичку морфему која је реанализом добила функцију означавања множине. Старовисоконемачки суфикс за творбу основе *-ir* је променивши своју функцију остао сачуван и постао је први маркер који се искључиво користи за означавање множине (GALAK 2019: 96) Услед ове промене је у старовисоконемачком дошло до промене структуре именице: елемент *-ir* који следи непосредно после основе *lamb* преузео је означавање множине, док је наставак *-o* сад реинтерпретиран као маркер за падеж. У осталим деклинационим класама именица у старовисоконемачком информација о броју и падежу налазила се обједињена у једном наставку (уп. *lamb-ir-o* са генитивом множине именице *a*-деклинације *tag-o*). Ово представља кључну промену у деклинацији немачких именица (VURCEL 1992: 285).

У касној фази старовисоконемачког суфикс *-ir* аналогним изједначавањем елиминисан у једнини, чиме је парадигма опет систематизована.

|          |                 |          |                   |
|----------|-----------------|----------|-------------------|
| Sg. Nom. | <i>lamb</i>     | Pl. Nom. | <i>lambir</i>     |
| Gen.     | <i>lamb -es</i> | Gen.     | <i>lamb-ir-o</i>  |
| Dat.     | <i>lamb-e</i>   | Dat.     | <i>lamb-ir-um</i> |
| Akk.     | <i>lamb</i>     | Akk.     | <i>lambir</i>     |

Парадигма именице *lamb* у старовисоконемачком преузећа из (KIRŠNER 2008: 84)

У парадигми се разликују облици једнине без *-ir* и облици множине са *-ir*. Овде почиње реинтерпретација *-ir* као ознаке за множину; он сад овде јасно означава множину.

Остаје упитно, како Клајн и др. (KLAJN i dr. 2018: 153) тврде, да ли је потпуни учинак постигнут оног тренутка када се *-ir* више не сматра делом основе (KLAJN i dr. према VURCEL 1992: 283) или је потребно да сви облици са *-ir* у једнини буду потпуно уклоњени. Вероватно се ради о дужем процесу између ова два стадијума. Кључни тренутак за нову функцију суфикса *-ir* је када он постаје продуктиван одн. када је пренесен на многе именице којима изворно није припадао, нпр. на оне које нису имале ознаку множине. Овај феномен може се уочити већ у старовисоконемачком где се суфикс *-ir* првобитно појављивао у малој групи (око 20 именица средњег рода које су углавном означавале ситне животиње као што су *lamb*, *rind*, *huon*, *el*, *farh*, али и код речи као што су *blat* и *loub*. Овој такозваној ”Класи кокошињаца” придружене су речи које до сад нису имале наставак за множину попут *feld* и *korn* (речи из области пољопривреде). У каснијој фази старовисоконемачког појављује се код *tior*, *welf*, *swin*, *smalenöz*, *tal*, *kar*, *lid*. Веза са свакодневним животом на селу остаје присутна; преноси се често објашњавају на основу тематске блискости као нпр. *luog*, *hol*, *blat*, *(h)ris* и *loub* (KLAJN i dr. 2018: 154). Ово аналогно ширење суфикса *-ir* учинило је реинтерпретацију суфикса *-ir* видљивом (ŠČEPANIAK 2011: 58).

## 5. Развој множинског маркера -er у средњевисоконемачком

У периоду средњевисоконемачког коначно долази до распада старог деклинационог система; наставља се даљи развој од синтетичке ка аналитичкој структури језика. Услед слабљења завршних слогова долази до ослабљивања старовисоконемачких вокала завршног слога ( $u, a, o, i \rightarrow e$ ) или до њиховог потпуног нестанка, док је наставак -*m* на крају речи сведен на -*n*. Ове промене значајно су утицале на смањење разлика између деклинационих класа као и уједначавања морфолошких облика у једнини и множини (BERGMAN i dr. 2019: 147). Када је реч о структури именица, средњевисоконемачки је заменио стару структуру двочланом која се задржала до данас. Неке старије класе именица спојене су у једну или су изгубиле своје специфичне особине, што је резултирало једноставнијим обрасцима деклинације. Именице мушког рода *i*-основе које нису биле склоне прегласу, као и *a*-основе, више не показују разлике у деклинацији. С друге стране расте група именица које су биле склоне прегласу (PAUL 2007: 184). Множински наставак -*e* постаје доминантан у обележавању множине заменивши сложеније старовисоконемачке наставке. У периоду касног средњевисоконемачког именице средњег рода без наставка (нпр. *wort*) посежу за наставцима за множину попут -*e* или -*er* и ту долази до појаве конкурентних облика попут *Worte/Wörter* (NIBLING 2018: 387). Преглас се такође све више користи за обележавање множине. Разлике у деклинацији између мушког, женског и средњег рода постале су мање изражене.

У средњевисоконемачком се разликују четири деклинације именица (три јаке (1–3) и једна слаба (4) деклинација): 1. деклинација (*m, der tac – die tage; n, daz wort – diu wort; f, diu zit – die zite*), 2. деклинација (*m, der gast – die geste; n, daz blat – diu bleter; f, diu kraft – die krefte*), 3. деклинација (*f, diu gebe – die gebe*), 4. деклинација (*m, der bote – die boten; n, daz herze – diu herzen; f, diu zunge – die zungen*) (BERGMAN i dr. 2019: 145–146). Док се у области падежа у средњевисоконемачком уочава опадање облика, категорија броја показује другачију слику: једнина остаје немаркирана, множина се означава наставцима, прегласом, комбинацијом наставка и прегласа или нултим наставком  $\emptyset$ . Множински наставци углавном су распоређени према роду: 1. /- $\emptyset$ / – женски и средњи, 2. /-*e*/, /- $\emptyset$ / – мушки, 3. /-преглас..*e*/ – мушки, 4. /-преглас..*e*/ – женски и 5. /-преглас..*er*/ – средњи.

Већина наставака за множину хомонимна је са наставцима за падеже унутар исте парадигме, само је -*er* искључиво наставак за множину.

Некадашњи суфикс за творбу основе -*ir*, сада већ маркер множине, еволуирао је у средњевисоконемачком у -*er* чиме нестаје и фонолошка условљеност прегласа. Преглас тада постаје додатни маркер множине уз -*er* (VURCEL 1992: 284).

Парадигма именице *lamp* у средњевисоконемачком изгледа је на следећи начин:

|          |        |          |            |
|----------|--------|----------|------------|
| Sg. Nom. | lamp   | Pl. Nom. | lember     |
| Gen.     | lambes | Gen.     | lember(e)  |
| Dat.     | lambe  | Dat.     | lember(e)n |
| Akk      | lamp   | Akk.     | lember     |

У номинативу и акузативу јединине појављује се облик *lamp* што указује да је именица *lamp* прошла кроз процес фортизације (нем. *Auslautverhärtung*, f). У генитиву множине уместо старовисоконемачког облика *lamp-i-ro* уочава се облик *lamb-er-(e)n*; у дативу множине уместо *lamp-ir-im* појављује се *lamb-er-(e)n*. Наставци *-e* у генитиву и дативу множине нестају у средњевисоконемачком услед правила синкопе и апокопе (BUJ i dr. 1998: 76).

Током периода средњевисоконемачког множина на *-er* доживљава постепено, али сталну експанзију. Паул (PAUL 2007: 194) наводи да следеће именице редовно граде множину на *-er*: *blat*, *ei*, *grap*, *huon*, *kalp*, *kleit*, *lamp*, *rint*; *-er* множина често у конкуренцији са *-e* или *-ø* множином појављује се код речи: *brët*, *dorf*, *hol*, *hûs*, *kint*, *krût*, *lid*, *gelid*, *rîs*, *tal*, *tier*, *tuch*, *wort*, *lied*, *horn*, *holz*, *buoch*, *abegot*, *rad(t)*, *wëlf*, *borst*, *spël*, *spriuw*, *nôz*.

Маркер *-er* преноси се у средњевисоконемачком на неке именице мушког рода попут *geist* (*Geist* – *Geister*), *man* (*Mann* – *Männer*), *got* (*Gott* – *Götter*), *walt* (*Wald* – *Wälder*) и др. (ŠĆEPANIAK 2011: 58). Пренос *-er* множине на мушки род касније као последица *e*-апокопе почиње тек од 14. века. У покушају да објасни разлог овог преноса Гиртлер (GIRTLE 1912: 519) истиче да је посредник између мушког и средњег рода вероватно била именица мушког рода *a*-основе *got* (нем. *Gott* – *ѡот*), која је појмовно блиска именици средњег рода *abgot* (нем. *Abgott* – лажни ѡот, идол). Ово појмовно преплитање довело је до делимичног преноса облика, при чему је именица мушког рода *got*, која се ретко користила у множини, усвојила фреквентније множинске *-er* облике именице средњег рода *abgot*. Најстарији докази за ову множину указују на област Јужне Немачке.

#### 6. Развој маркера *-er* у раноновисоконемачком

Раздобље раноновисоконемачког карактерише даљи губитак завршетака у деклинацији именица, што доводи до готово потпуне нефункционалности старог деклинационог система. Истовремено, јављају се покушаји поновне структурализације, који укључују процесе профилисања броја и нивелације падежа који су започели у периоду старовисоконемачког (NIBLING, DAMEL i dr. 2017: 58). Разлика између јединине и множине поново се обликује кроз интензивирање употребе постојећих флективних средстава као што су множински маркер *-er* и преглас, чиме се компензује губитак нестабилних завршетака. Процес „профилисања броја” резултирао је тиме да у савременом немачком језику, са неколико изузетака (нпр. именице попут *Lehrer* са подложним [ə] у завршном слогу), скоро све именице имају јасно дефинисан облик за множину (RONEBERGER-ZIBOLD 2010: 121). Истовремено, нивелација падежа доводи до укидања разлика међу падежима, с обзиром на то да се граматичке функције све више изражавају синтаксичким средствима као што су ред речи, придеви, заменице и чланови (POLENC 2000: 155). Ове промене означавају прелазак на модернији и функционалнији систем флексије у немачком језику.

|                       |                          |
|-----------------------|--------------------------|
| Sg. Nom. <i>lam</i>   | Pl. Nom. <i>lamm-er</i>  |
| Gen. <i>lamb(e) s</i> | Gen. <i>lamm-er-(e)</i>  |
| Dat. <i>lamb(e)</i>   | Dat. <i>lamm-er-(e)n</i> |
| Akk. <i>lam</i>       | Akk. <i>lamm-er</i>      |

Парадигма именице *lamp* у раноновисоконемачком језику преузета из (VEGERA

1993: 181)

У номинативу и акузативу једнине је приметно да нема гласа *b* који нестаје асимилацијом *mb > m*, *mb > mm*, у генитиву и дативу је остао очуван. Апokoпирано *e* које је опционо још увек присутно у генитиву и дативу једнине и множине у ранонoвoвисокoнемачкoм се временoм губи. Геминaцијом долази до појаве удвојеног *m* (*lämmer*) у множини. Именица почиње да добија свој коначни облик који има у нововисокoнемачкoм.

|               |                  |
|---------------|------------------|
| Sg. Nom. Lamm | Pl. Nom. Lämm-er |
| Gen. Lamm(e)s | Gen. Lämm-er     |
| Dat. Lamm     | Dat. Lämm-er-n   |
| Akk. Lamm     | Akk. Lämm-er     |

*Парадијма именице Lamm у савременом немачком језику преузета из (NIBLING 2011:64)*

Множина на *-er* у ранонoвoвисокoнемачкoм бележи нагли пораст. Њен развој и ширење могу се објаснити у контексту опште апокопе полугласа у ранонoвoвисокoнемачкoм језику.

Током 14. или 15. века већ око 72 једносложне именице средњег и мушког рода плурализовано маркером *-er* (ŠČEPANIAK (2011:58). У овом периоду маркер *-er* се почео примењивати на друге именице средњег рода као што су *Band, n*, *Kind, n*, *Haus, n*, на неке именице мушког рода попут *Mann, m* и *Wald, m* (VEGERA 1987: 158). Тиме су говорници добили нови, јасно препознатљив множински облик, чак и у дијалектима где је долазило до опште апокопе полувокала. Када се завршни полувокал више не изговара, множине са маркером *-e* постају непрепознатљиве, јер се њихови облици множине не разликују од облика једнине (VEGENER 2002: 265) Такође, маркер *-er* је изазивао преглас (промену вокала), што је додатно допринело разликовању од једнинских облика.

У 16. веку *-er* множина је углавном победила своје конкуренте (*-e* маркер); само поједине речи које су касније формиране с *-er* маркером и даље се појављују с другим множинским облицима. У 17. веку развој је готово на нивоу нововисокoнемачког језика; још увек присутни конкуренти су се делимично сачували све до данас, при чему данас обично постоји јасна семантичка диференцијација, као што су *Worte–Wörter*, *Lande–Länder*, *Bande–Bänder*, *Tuche–Tücher*, *Horne–Hörner*, *Lichte–Lichter*, *Gesichte–Gesichter*, *Scheite–Scheiter* (RAJHMAN, VEGERA 1993: 185).

Једна од предности творбе множине помоћу *-er* маркера била је јасна дистинкција између множинских и једнинских форми, за разлику од *-e* облика, који су се често подударали са дативом једнине (*dem Lande – die Lande*, али *dem Lande – die Länder*).

*Er*-множине са умлаутом су салијентније, јер су јасно препознатљиве и због своје акустичне специфичности лако их је разликовати од других множина као што су оне са нултом ознаком као *der Lehrer – die Lehrer* (ZAJAC 2009: 66).

Иначе, у 18. веку се још увек може наћи мноштво *-er* облика који више нису уобичајени у новој високој немачкој стандардној језику (уп. GIRTLE 1912: 81). Че-

сто забележени облици су: *Beiner, Gebeter, Hemder, Kabinetter, Stücker, Werker*.

Класа именица са множинским маркером *-er* постепено губи на продуктивности од краја 18. века (ZAJAC 2009: 66). Битнер (BITNER 1992: 386), међутим, наводи да је ова категорија престала да буде продуктивна током 19. века, док Кепке (KEPKE 1993: 144, 148) сматра да је значајан пад њене примене забележен тек у 20. Он пад продуктивности доводи у везу са вероватним смањењем употребе дативног маркера *-e* у једнини (као у *Parke*), што елиминише двосмисленост између облика датива једнине и номинатива множине.

Смањење употребе *-er* маркера данас се мање заснива на преласку именица из једне класе у другу (нпр. *Denkmäler* > *Denkmale*) код често коришћених именица, а више на изумирању речи попут *Bälger, Wämser, Gemächer, Mälher*. Када именице нестају јер су замењене модернијим речима (нпр. *Bälger* ~ *Kids*), нестаје и *-er* плурал (VEGENER 2002: 267). Функционално објашњење такође предвиђа нестанак *-er* плурала: смањењем употребе дативног сингуларног маркера *-e* (нпр. *dem Lande* > *dem Land*) нестаје један од разлога за *-er* плурал, док у варијантама језика које не користе апокопу нестаје и други разлог. Стога је *-er* плурал данас у стандардном немачком језику бескористан.

Данас ова класа обухвата око 100 високофреквентних именица средњег и мушког рода. У питању су искључиво једноставне речи (нем. *Simplizia*), које су готово у потпуности једнословне. Све речи су домаћег порекла (KIRŠNER 2008: 136). Како Ниблинг (NIBLING 2008: 293) тврди, ову фреквентност ипак не треба сматрати главним узроком ширења *-er* множине, већ је успех вероватно резултат специфичног маркера (преглас + *-er*) који је постао јасно препознатљив као множина.

## 7. Закључак

Развој множинског маркера *-er* у немачком језику представља значајан дијахронијски процес који обухвата фонолошке и морфолошке промене. У почетку, овај маркер, тада суфикс за творбу основе, био је део индоевропске структуре именица средњег рода *-es/-os* класе, али је касније, током старовисоконемачког периода, претрпео уз фонолошку промену морфолошку реанализу, трансформишући се из суфикса за творбу основе у граматичку јединицу, тачније у маркер за множину. Ова промена је била од пресудног значаја за успостављање категорије броја у немачком језику, доприносећи јасној разлици између облика једнине и множине. Током средњевисоконемачког и раноновисоконемачког периода продуктивност маркера *-er* је значајно порасла, проширујући се на нове именице и постајући карактеристична одлика немачке множинске флексије. Ова продуктивност донела је промене у граматичком изражавању, које су биле јасно уочљиве у говорном језику тог времена. Ипак, крајем 18. века приметан је пад у продуктивности овог маркера који се данас углавном јавља код ограниченог броја високофреквентних именица.

Ово истраживање не илуструје само еволуцију једне граматичке категорије, већ пружа доказе о дубоким типолошким и структурним променама које су обележиле развој немачког језика од синтетичких ка аналитичким обрасцима. Истраживање маркера *-er* такође показује како историјске језичке промене могу бити условљене функционалним и семантичким факторима, укључујући потребу за јасном дистинкцијом граматичких категорија. Коначно, употреба маркера за множину *-er*

остаје значајан пример реанализе и граматикализације у немачком језику. Она показује како језички системи балансирају између иновација и традиција током свог историјског развоја.

*Цитирана литература*

- BERGMAN I DR: 2019: BERGMANN, Reinhard i Claire MOULIN, Nikolas RUGE. Alt- und Mittelhochdeutsch: Arbeitsbuch zur Grammatik der älteren deutschen Sprachstufen und zur deutschen Sprachgeschichte. 10th ed., Vandenhoeck & Ruprecht, 2019. <https://doi.org/10.36198/9783838551944>.
- BRAUNE 2004: BRAUNE, Wilhelm. Althochdeutsche Grammatik I: Laut- und Formenlehre, Berlin, Boston: Max Niemeyer Verlag, 2004. <https://doi.org/10.1515/9783110930887>
- DE BOR i VIŠNJEVSKI 1973: DE BOOR, Helmut i Roswitha WISNIEWSKI. Mittelhochdeutsche Grammatik. 7. Aufl., Berlin, New York, De Gruyter, 1973
- GALAK 2019: GALAC, Adam. Das Phänomen des Numerus und der Plural der deutschen Substantive." *Initium*, vol. 1, no. 1, 2019, 77–121. <https://doi.org/10.33934/initium.2019.1.3>.
- GIRTTLER 1912: GÜRTLER, Hans. Zur Geschichte der deutschen -er-Plurale, besonders im Frühneuhochdeutschen." *Beiträge zur Geschichte der deutschen Sprache und Literatur*, vol. 37, no. Jahresband, 1912, 492-543. <https://doi.org/10.1515/bgsl.1912.1912.37.492>
- KERN I CUT 1977: KERN, Peter Christoph i Herta ZUTT. Geschichte des deutschen Flexionssystems. *Germanistische Arbeitshefte*, 22. De Gruyter, 1977.
- KINLE 1970: KINLE, Richard. Historische Laut- und Formenlehre des Deutschen. De Gruyter Mouton, 1970.
- KIRŠNER 2008: KÜRSCHNER, Sebastian. Deklinationsklassen-Wandel: Eine diachron-kontrastive Studie zur Entwicklung der Pluralallomorphie im Deutschen, Niederländischen, Schwedischen und Dänischen. *Studia Linguistica Germanica*, vol. 92, De Gruyter Mouton, 2008.
- KLAJN I DR.: KLEIN, Thomas i Hans Joachim Solms, Hans-Peter Wegera. Mittelhochdeutsche Grammatik. Teil II.1 und 2. Flexionsmorphologie. 2 Bände. De Gruyter, 2018.
- KEPKE 1993: KÖPCKE, Klaus-Michael. Schemata bei der Pluralbildung im Deutschen. Versuch einer kognitiven Morphologie. Tübingen, 1993
- KRAE i MAJD 1967: KRAHE, Hans i Wolfgang MAID. Germanische Sprachwissenschaft: Wortbildungslehre. W. de Gruyter & Co, Berlin, 1967
- KURILOVIĆ 1965: KURYLOWICZ Jerzy. The Evolution of Grammatical Categories." *Diogenes*, vol. 13, no. 51, 55–71, 1965 <https://doi.org/10.1177/039219216501305105>.
- LAS 1990: LASS, Roger. How to Do Things with Junk: Exaptation in Language Evolution." *Journal of Linguistics*, vol. 26, no.1, 79-102. Cambridge University Press, New York, 1990
- LEMAN 1995: LEHMANN, Christian. Thoughts on Grammaticalization. *LINCOM Studies in Theoretical Linguistics* 1, LINCOM EUROPA, 1995.
- MAJERTALER 1981: MAYERTHALER, Willi. Morphologische Natürlichkeit (Bd. 28). Wiesbaden: Akademische Verl.-Ges. Athenaion, 1981.
- NIBLING 2008: NÜBLING, Damaris. Was tun mit Flexionsklassen? Deklinationsklassen und ihr Wandel im Deutschen und seinen Dialekten. In: *Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik* 75, 3, S. 282–330.
- NIBLING 2018: NÜBLING, Damaris. Worte versus Wörter. Zur Genese und zur semantischen Differenzierung einer Pluraldublette. In: Kazzazi, Kerstin et al. (Hg.): *Worte über*

- Wörter. Tübingen, S. 385–409.
- NIBLING, DAMEL i dr. 2017: NÜBLING, Damaris i Antje DAMMEL, Janet DUKE. Historische Sprachwissenschaft des Deutschen: Eine Einführung in die Prinzipien des Sprachwandels. 5th ed., Narr Francke Attempto, Tübingen, 2017.
- PAUL 2007: PAUL, Hermann. Mittelhochdeutsche Grammatik. 25. Auflage, herausgegeben von Thomas Klein, Hans-Joachim Solms und Klaus-Peter Wegera, Tübingen, 2007.
- POLENC 2000: POLENZ, Peter von. Deutsche Sprachgeschichte vom Spätmittelalter bis zur Gegenwart, Berlin, New York: De Gruyter, 2000.
- RADOVIĆ 1975: RADOVIĆ, Ognjan. Uvod u istoriju nemačkog jezika. 2. izd., ICS, Beograd 1975.
- RAJHMAN i VEGERA 1993: REICHMANN, Oskar i Klaus-Peter, WEGERA. editors. Frühneuhochdeutsche Grammatik. By Robert Peter Ebert, Oskar Reichmann, Hans-Joachim Solms, and Klaus-Peter Wegera. Sammlung kurzer Grammatiken germanischer Dialekte. A, Hauptreihe; Nr. 12., Niemeyer, 1993.
- RAMAT 1981: RAMAT, Paolo. Einführung in das Germanische, Max Niemeyer Verlag, Berlin, New York, 1981. <https://doi.org/10.1515/9783111346113>
- RONNEBERGER - ZIBOLD 2010. RONNEBERGER - SIBOLD, Elke. Die deutsche Nominalklammer: Geschichte, Funktion, typologische Bewertung. Historische Textgrammatik und Historische Syntax des Deutschen: Traditionen, Innovationen, Perspektiven. Band 1: Diachronie, Althochdeutsch, Mittelhochdeutsch. Band 2: Frühneuhochdeutsch, Neuhochdeutsch., edited by Arne Ziegler and Christian Braun, Berlin, New York: De Gruyter, 2010, 85-120.
- RONNEBERGER - ZIBOLD 2013: RONNEBERGER - SIBOLD, Elke. Einführung in die historische Morphologie des Deutschen von der Gegenwartssprache. Jahrbuch der ungarischen Germanistik. (2013): 13-34.
- STANIŠIĆ 2019: STANIŠIĆ, Vanja. Uvod u indoevropsku filologiju. Čigoja, Beograd, 2019
- ŠČEPANIAK 2011: SZCZEPANIAK, Renata. Grammatikalisierung im Deutschen: Eine Einführung. Narr Dr. Gunter, 2011.
- ŠMIT I DR 2013: SCHMIDT, Wilhelm et al. Geschichte der deutschen Sprache : ein Lehrbuch für das germanistische Studium. 11., verb. und erw. Aufl. / Elisabeth Berner, Norbert Richard Wolf., S. Hirzel, 2013.
- ŠTEDJE 2007: STEDJE, Astrid. Deutsche Sprache gestern und heute: Einführung in Sprachgeschichte und Sprachkunde. German ed., 16 Mar. 2007
- VEGENER 2002: WEGENER, Heide. Aufbau von markierten Pluralklassen im Deutschen — eine Herausforderung für die Markiertheitstheorie. In: Folia Linguistica 36, 261-295
- VEGENER 2004: WEGENER, Heide. Doppelpluralformen im Deutschen. Diathese, Modalität, Deutsch als Fremdsprache, herausgegeben von Beate Lindemann und Ole Letnes, Stauffenburg, 2004, S. 153–168
- VEGENER, 2005: WEGENER, Heide. Grammatikalisierung und De-/Regrammatikalisierung der deutschen Pluralmarker. Grammatikalisierung im Deutschen, edited by Torsten Leuschner, Tanja Mortelmans and Sarah De Groodt, Berlin, New York: De Gruyter, 2005, 85-104.
- VEGERA 1987: WEGERA, Klaus-Peter. Flexion der Substantive. Grammatik des Frühneuhochdeutschen: Beiträge zur Laut- und Formenlehre, Band 3, herausgegeben von Hugo

- Moser, Hugo Stopp und Werner Besch, Carl Winter, 1987.
- VERNER 1969: WERNER, Otmar. Das deutsche Pluralsystem (Strukturelle Diachronie). Sprache – Gegenwart und Geschichte, Düsseldorf, 1969.
- VURCEL 2001: WURZEL, Wolfgang Ullrich. Flexionsmorphologie und Natürlichkeit: Ein Beitrag zur morphologischen Theoriebildung, *Studia grammatica*, 21, Band 21, 2. Aufl. Reprint 2014, Berlin, Akademie Forschung, 2001  
<https://doi.org/10.1515/9783110925364.85>
- VURCEL 1992; WURZEL, Wolfgang Ullrich. Morphologische Reanalysen in der Geschichte der deutschen Substantivflexion, *Folia Linguistica Historica*, vol. 26, no. *Historica-vol-13-1-2*, 1992. 279-307. <https://doi.org/10.1515/flih.1992.13.1-2.279>
- ZAJAC 2009: SAYATZ, Ulrike. Von Denkmälern und Denkmalen, Balkons und Balkonen, Anfängen dieses Jahres und diesen Jahres: Die Vermittlung von System, Norm und Variation in der Schule am Beispiel der Nominalflexion.“ In: Karl-Heinz Siehr & Elisabeth Berner (Hrsg.), *Sprachwandel und Entwicklungstendenzen als Themen im Deutschunterricht: fachliche Grundlagen – Unterrichtsanregungen – Unterrichtsmaterialien*, Potsdam: Universitätsverlag Potsdam, 65–82.
- ZONDEREGGER 2003: SONDEREGGER, Stefan. *Althochdeutsche Sprache und Literatur: Eine Einführung in das älteste Deutsch*. de Gruyter, 2003.

Nevenka V. Janković

Katarina Z. Stamenković

## DIACHRONE ENTWICKLUNG DES PLURALMARKERS -ER IN DER DEUTSCHEN SPRACHE

### *Zusammenfassung*

Der Gegenstand dieser Arbeit ist eine Übersicht der Entwicklung des Pluralmarkers -er aus der diachronen Perspektive. Der Pluralmarker -er, der ursprünglich aus dem stammbildenden Suffix der indoeuropäischen -es/-os-Flexionsklasse stammt, hat auf seinem Weg zur Grammatikalisierung erhebliche phonologische und morphologische Veränderungen erfahren. Die Genese des Pluralmarkers -er wird in der Arbeit anhand des Paradigmas des Substantivs *Lamm*, n. illustriert. In der Einleitung der Arbeit werden die Definition, der Ursprung und die Entwicklung des Pluralmarkers im Deutschen erörtert, woraufhin die indoeuropäische Deklination der Substantive analysiert wird, mit besonderem Fokus auf die Struktur der Substantive und die Bedeutung des Stammbildungssuffixes bei der Klassifikation der Substantive und Deklinationssparadigmen. Im Zeitraum der germanischen Sprache erlebte das ehemalige Stammbildungssuffix -es/-os bedeutende Veränderungen, es wandelte sich zu -iz/-az, was den Beginn des Reduktionsprozesses markierte. Unter dem Einfluss des Vernerischen Gesetzes entwickelte es sich zu -ir, was das neue Deklinationssystem weiter prägte. Der Hauptfokus der Arbeit liegt auf der Entwicklung des -er Markers im entscheidenden Zeitraum des Althochdeutschen, in dem das ehemalige Stammbildungssuffix zu einem grammatischen Morphem grammatikalisiert und als Pluralmarker neu interpretiert wurde. Im Frühneuhochdeutschen kam es zu einem plötzlichen Anstieg der Produktivität dieses Markers, der sich als praktisches Mittel zur eindeutigen Unterscheidung des Numerus erwies, daraufhin folgte aber der Rückgang seiner Produktivität. Obwohl er heute nicht mehr produktiv ist, bleibt der Marker -er ein wichtiger Bestandteil des morphologischen Systems der deutschen Sprache.

*Schlüsselwörter:* Morphologie, Geschichte der deutschen Sprache, Plural, Grammatikalisierung